

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от партньорите по проекта - Асоциация образователно лидерство и фондация ФОРУМ - и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.“

АНАЛИЗ НА НОРМАТИВНАТА УРЕДБА, КАСАЕЩА ДЕЙНОСТТА НА УЧИЛИЩНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА

Предговор

Участието на гражданите в процесите на вземане на решения, наричано още „демократия на участието“ допълва представителната демокрация. Консултирането със заинтересованите страни, включително с представители на НПО, преди приемането на дадено решение или нормативен акт, се утвърждава като работещ механизъм, който води до повишаване на качеството на приеманите актове, както и на легитимността на вземаните решения и на управлението като цяло. Този процес на включване в процесите на вземане на решения на представители на различни обществени групи непосредствено отразява основните идеи на „демократията на участието“. Прякото участие на гражданите в управлението се упражнява чрез съвети или събрания, референдуми и всякакви други форми на прехвърляне на правомощия и ресурси от по-високо към по-ниски равнища на публичното управление. Местното самоуправление е невъзможно без правото на местната общност да регулира и да управлява съществена част от обществените дела в интерес на местното население. Целта е общността да осъзнае своите интереси и да се включи в процеса на вземане на решения; хората сами да анализират, планират и действат и да споделят своите знания с оглед на специфичните местните условия; да реализират свои собствени идеи и инициативи. При формиране и реализиране на политики и предоставяне на обществени услуги включването на местната общност и осигуряването на широка обществена подкрепа гарантира както отчитането на местната специфика и използването на разнообразния опит на организациите и гражданите, така и тяхната ангажираност с изпълнението на взетите решения. Ангажирането на местната общност с взимането и реализирането на решения подобрява ефективността на услугите, същевременно по този начин се осигурява и обратната връзка и контрол.

Данните от изследването на Иванка Иванова, Институт „Отворено общество – София“ – „Демократия и гражданско участие“, проведеното през м. май 2015 г. показват, че

гражданското участие в България е с ниски стойности и ограничени възможности за оказване на влияние при формирането на политики.

Въпрос: Членувате ли в някоя от следните организации...?,%

Организация	2002	2006	2007	2015
Политическа партия	6	5	6	8
Профсъюз	5	5	5	7
Читалище	2	2	3	4
Спортно/ловно-рибарско др-во	0,5	2	3	3
Клуб	1	3	3	6
НПО	1	0,5	1	3
Не членувам никъде	85	84	81	81

Една от сферите, в които ролята на местната общност има ключово значение е образованието. Това е така поради естествената връзка на голяма част от гражданите с училището, в което учат техните деца и внуци. Дистанцирането на гражданите от работата на училището и неговите проблеми през последните години оказва негативен ефект както върху образованието, така и върху самата местна общност. Училищните настоятелства (УН) участват слабо при вземане на решения за развитието на образователната среда, въпреки множеството значими функции, чрез които биха могли да участват пряко в живота на училището и да упражняват влияние и контрол върху ежедневната дейност и стратегическото развитие на образователния процес. Необходимо е обществената чувствителност към проблемите на образованието да се повиши.

I. Училищна автономия- политики и мерки на ЕС

1. Училищна автономия:

В Европа на 21 век възниква нова концепция за образование, която дефинира нови образователни цели и политики. Тази концепция изисква промени в областта на управление на образованието – децентрализация и значимо участие на гражданското общество в изготвянето, прилагането и мониторинга на стратегиите за развитие на образованието; планиране на ресурси за образование и т. н.

През последните двадесет години училищата станаха предмет на много спорове и реформи, които често засягаха въпроса за тяхната автономия. Силен акцент се поставяше върху необходимостта от укрепване на демократичното участие, подобряване управлението на публичните финанси, които се инвестират в образованието, а напоследък и върху качеството на преподаване. Възприеманите подходи се различават по отношение темпото на реформите, мащаба на прехвърляните отговорности, както и сферите на приложение; различни са облагодетелстваните страни, както и въвежданите механизми за отчетност и контрол. Въпреки десетилетията реформи в образованието, училищната автономия си остава ключов въпрос в политическия дневен ред на много, ако не и на повечето европейски страни

Училищната автономия е принцип, който възниква и еволюира в Европа в продължение на над две десетилетия. Училищната автономия се свързва с политическата кауза на **демократичното участие** и набляга върху необходимостта училищата да се отворят към местните общности. Едно задълбочено изследване на концепцията води до твърдо разграничение между училищната автономия като управленски политики и училищната автономия като оперативно управление на образователните процеси и дискусия около управленските органи в условията на училищните свободи: дали на тях да се гледа като политически фактори, широко отворени към представителство на родителите и общността, или като фактори на оперативното управление, в което участват само хора от самото училище.

Децентрализирането на отговорностите до нивото на местните общности е обвързано с училищната автономия, за да се повиши ефективността на училищното управление – приема се аксиоматично фактът, че решенията, вземани на най-ниското оперативно ниво ще гарантират най-добро използване на публичните ресурси. Тази дуалистична теория е двигател на реформите, които протичат в Чехия, Полша, Словакия и Прибалтийските републики, където разпадането на високо централизираните системи от близкото минало дава възможност за приемане на нови правила в сферата на публичното управление. Скандинавските страни също обвързват училищната автономия с процеса на политическа децентрализация, в който органите на местно управление стават основни играчи в управлението на училищата. Училищната автономия става част от една обща законова рамка за децентрализация на управлението

– като две части на едно цяло – тъй като местните власти, натоварени с нови отговорности, могат на свой ред да делегират права на училищата, за които отговарят

Три са **основните сфери на дейност**, които подлежат на обществен контрол: **разходването на публични средства, привличането и разходването на средства от частни източници**, както и **управлението на човешките ресурси** (подбор, уволнение, трудова дисциплина и прочее). Останалите сфери от оперативната работа на училищата също могат да бъдат предмет на автономни решения, като например: предоставяне на образователна услуга, учебно съдържание (програми, методи на преподаване и прочее), оценка на знанията, училищни правилници и организация на училищния живот.

В повечето страни **училищната автономия** се разглежда като инструмент за повишаване **качеството на образование**. Независимо дали става въпрос за страна, където се рестартира процес, започнат в миналото – като България, Чехия или Португалия – или за страна, която прави първите си стъпки по пътя към училищна автономия – като Германия, Люксембург или Румъния – **акцентът пада върху отговорностите, които подлежат на делегиране**.

2. Системи за публична отчетност

В повечето случаи законодателството, с което се въвежда автономия на училищата, съдържа и подробни изисквания за политическите документи, които трябва да разработи всяко училище (план за развитие на училището, политики по образователните програми и др.). За сметка на това малко са случаите, в които това законодателство регламентира инструментите и структурите, гарантиращи публичната отчетност на училището. Като цяло, системата за публичната отчетност на училищата пред родителите започва развитието си от средата на 90-те години с нарастваща тенденция към публикуване на редица доклади от оценки във все повече държави. Подобен процес се наблюдава в Чехия, Полша, Португалия и Швеция. Публикациите имат различна форма в различните страни – доклади от инспекции в Интернет, доклади на местните власти, резултати от стандартизирани оценки. Тенденцията се потвърждава и от въвеждането на механизми за публична отчетност. Процедурите за оценка се разработват още през 80-те години на миналия век, когато имат повече пожелателен характер, но от средата на 90-те години те стават все по-формализирани в рамките на един стандартизиран и рестриктивен процес. Затова и училищната автономия има двустранен характер: училищата получават повече свобода като резултат от прехвърлени правомощия към тях, но от друга страна, се създават условия за повишен национален контрол чрез наблюдение на постиганите резултати, а не чрез налагане на единни национални норми.

Има ли връзка между степента на автономия, от една страна, и от друга – характера и честотата на процедурите за наблюдение, наложени на училищните органи за управление? Рядко се наблюдава – както във Великобритания (Англия) – успоредно

развитие на мерки за публична отчетност на училищата със самата политика на училищна автономия така, че да се осигури обвързаност със степента на делегирани правомощия.

В повечето европейски страни училищна автономия се случва успоредно със създаването на нови училищни управителни органи, които имат правомощията или да вземат решения, или да ги консултират. Техният характер и състав най-често са задължителни и се регулират от общото законодателство или чрез специални административни мерки, които регламентират прехвърлянето на отговорности към училищата. Малко са страните, където създаването на училищни управителни съвети е оставено на самите училища като решение. В България, Латвия, Полша и Исландия училищните управителни органи са включени в законодателството или в подзаконова нормативна уредба, която регламентира училищната автономия, но реалното им учредяване не е задължително. .

3. Система на училищното образование

В момента съгласно действащата нормативна уредба системата на училищното образование е централизирана, като решенията се вземат на ниво, твърде отдалечено от участниците в образователния процес, които те пряко засягат и които ще ги реализират. В действащата нормативна уредба липсват възможности за гражданско участие и контрол върху управленските решения. През последните години политиката в областта на образованието е ориентирана към децентрализация на системата на народната просвета в посока предоставяне на по-големи правомощия на местните власти, като автономията се реализира чрез делегиране финансови и работодателски права на директорите на училища.

4. Актуализирана Стратегия за децентрализация 2006 – 2015 г.

Стратегията е дългосрочен документ за провеждане на националната политика за усъвършенстване на териториалното управление. Тя определя насоките за разпределение на правомощия и финансови ресурси между централното, областното и общинското равнище на управление, целящи предоставяне на по-качествени услуги на гражданите. Местното самоуправление наред с местната власт включва местен бизнес, местни медии, неправителствени организации, професионални сдружения, съсловни и бизнес организации, училищни настоятелства, родители, учители, музеи, читалища и т. н. Стратегията за децентрализация се осъществява чрез четиригодишни програми, в които са предвидени конкретни мерки за постигане на заложените стратегически цели и приоритети.

Програмата за изпълнение на стратегията за децентрализация 2010-2013 включва: **Приоритет 4.** Прехвърляне на правомощия за управление на делегираните на общините услуги:

- Предоставяне на правомощия на общините за паритетно участие в избора на директори на общински училища, съвместно с училищните настоятелства и МОМН
- Въвеждане на механизми на контрол и атестация на директорите на училища с участие на представители на местните общности

Приоритет 7. Ефективно прилагане на принципите за добро управление на Съвета на Европа на местно ниво: мобилизира и стимулира действия на национално и местно ниво, така че гражданите да бъдат поставени в центъра на всички демократични институции и процеси и да се възползват от доброто демократично местно управление посредством постоянно подобряване на качеството на местните публични услуги, ангажиране в обществения живот и провеждането на политики

Очаквани резултати: Подобряване на качеството на обучение в съответствие с местните политики и очакванията на гражданите. **Засилване участието на местната общност в управлението на образованието** в съответствие с българските традиции в образованието.

II. История и развитие на Училищните настоятелства

1. Възникване

Възникването на училищните настоятелства в нашето общество като специализирани институции, чиято дейност е свързана с управление и подпомагане на извършвания в българското училище учебно - възпитателен процес, се губи някъде към средата на XIX век, когато започват опитите за реформиране на Османската империя, в това число и на съществуващите системи за предаване и усвояване на човешко познание сред многобройните народи, които са включени в нейните граници по онова време. Известно е, че в много кратки срокове българите се превръщат в едни от най-образованите й поданици, за което не малък принос имат и училищните настоятелства.

Развитието на новобългарското образователно дело през XIX век е тясно свързано с дейността на училищните настоятелства, които през този период поемат редица функции по осигуряването на материалната издръжка на училищата, назначаването на учители, избора на учебни програми (14)... Широкото присъствие в тези настоятелства на обикновени българи – занаятчии, селяни, учители, спомага за демократизирането на българското образование и осигуряването на достъп до него на деца от всички социални прослойки. През този период, в условията на невиджан в цялата наша досегашна история духовен национален подем, училищните настоятелства изпълняват и редица други социални функции – много често съвместно с еснафски организации, женски дружества и богати спомоществуватели, се набират значителни средства за построяването на нови училища, църкви, осигуряване на стипендии за обучение в

чужбина на талантиливи български деца. Редица членове на училищните настоятелства са в редиците на поборниците за национално освобождение и с перо, и с меч.

2. Развитие:

С оглед широкото навлизане на комерсиализма в нашето общество понастоящем, и породения от него стремеж за получаване на заплащане за всяка извършена дейност, твърде интересно явление в своите морално-етични аспекти е управлението на дейностите на училищните настоятелства от техните членове – много често неграмотни или полуграмотни български селяни и еснафи, или пък сравнително по-заможни и пограмотни лица, чиито облик е дефиниран в нашата колективна психика с термина чорбаджии (изедници). Дори и един бегъл поглед върху съхранените до наши дни счетоводни регистри, отразяващи приходите и разходите на училищните настоятелства с методите на несъвършената система на простото едностранно счетоводство (аплогография), би показал често срещаният неотбелязан с лично име принос на водещия счетоводството в графата “приходи”, да не говорим за получаването на някакво лично възнаграждение за тази отговорна дейност. Именно този поизгубен стремеж на нашия национален дух към крайна почтеност и всеотдайност в името на идеята за обществен напредък чрез използване на възможностите на образованието, позволява дори и в отсъствието на собствена държава, българският народ за един продължителен период от време да обезпечава развитието на образованието на своите деца разчитайки само на себе си. От тази гледна точка никак не е чудно защо и до днес, в условията на реституция, в редица съдебни регистри могат да бъдат открити сгради, ниви, ливади, гори..., принадлежали на ликвидирани училищни настоятелства и управлявани от членове на училищните настоятелства в името на развитието на българските учебни заведения...

След Освобождението на България през 1878 год. започва централизиране на управлението на образованието и съответно - ограничаване на правомощията на училищните настоятелства. Самите дейности на училищните настоятелства биват регламентирани от приеманите от държавата закони и подзаконовни нормативни актове. До Съединението през 1885 год., между дейностите, извършвани от училищните настоятелства в Източна Румелия и Княжество България съществуват известни, макар и не големи различия. Макар че и в двете освободени български области на училищните настоятелства да са поверени дейности като набиране и изразходване на училищни приходи за нуждите на училището, назначаването на началните учители, контрола върху спазването на изискването на задължителност на обучението и подпомагането на бедни ученици (15), училищните настоятелства в Източна Румелия се ползват от по-голяма автономия. Съгласно разпоредбите на “Закона за народното учене”, председателите на училищните настоятелства изпълняват редица контролни функции – “те са местни училищни надзорници”, които трябва да контролират и “вътрешната

учебна страна на училището, т. е. ученето, методата... и всичко, което помага за вътрешното подобряване на училището”.(16)

След 1885 год. централизацията на българското образование продължава и може да бъде проследена в редица нормативни актове. Въпреки това училищните настоятелства в нашата страна продължават да играят значителна роля по обезпечаването на материалната издръжка на българските учебни заведения. Процесът на централизация на българското образование достига своя апогей по време на управлението на Кимон Георгиев след 19 май 1934 год. Съгласно разпоредбите на прокламираната от неговото правителство декларация за “Основно преустройство на учебното дело съобразно със задачите на държавата и поминъчните нужди на народа”, се премахва изборният и представителен характер на училищните настоятелства, като в тях влизат посочени от властта лица: председател – кметът, директор на основно училище, училищен лекар, свещеник и посочен от властта учител (17).

След 1951 год. както бе пояснено, училищните настоятелства в нашата страна губят своята самостоятелност. Законът за народната просвета от 1948 год. въвежда пълна централизация в управлението на българското образование, в това число и по отношение на онези дейности, които през предходния исторически период са били предоставяни на училищните настоятелства и са доказали своите предимства – осигуряване на определена по-голяма, или по-малка част от материалната издръжка на учебните заведения; демократизиране на провеждания в училище учебно-възпитателен процес чрез включване в настоятелствата на родители и общественици; обществен контрол върху образованието...

Макар че училищни настоятелства да съществуваша към почти всички учебни заведения в нашата страна и по времето на социализма, и често включваха в своите редици изтъкнати общественици в качеството им на родители, техният неясен статус ги обричаше на пасивност и бездействие...

В периода след 1989 год. започна процес на постепенна децентрализация на българското образование. При наличието на почти перманентна криза в областта на държавното (и общинско) финансиране на образователните заведения; предоставянето на правото на избор на учебни програми на учителите; появата на много деца на социално- слаби родители, често не посещаващи училище; проникването сред учениците на крайно негативни социални явления като наркоманията, възможностите на настоятелствата за оптимизиране на учебно-възпитателната работа в училище тепърва следва да бъдат преоткривани и у нас. За тази цел е необходимо и създаването на действащи системи за стратегическо и оперативное управление на извършваните от тях дейности...

В РЕЗЮМЕ: В своето развитие училищните настоятелства преминават през няколко етапа:

I – Ръководство на училището от общинското ръководство

II – Излъчване на пълномощници на общината, които да се грижат за училището

III – Създаване на училищно и църковно настоятелство като самостоятелни институции, отделно от общинското ръководство, които да се грижат за църквата и училището

IV – Училищно настоятелство, което се грижи за едно училище

V – Създаване на градски училищни настоятелства, които първо се грижат за училищата в целия град, а после и за училищата в околните села

VI – Обединяване на всички училищни настоятелства под ръководството на екзархията

VII - С наредба на Министерството на народното просвещение (1934 г.) **училищното настоятелство се ликвидира като орган**

VIII - Като **изборен орган училищното настоятелство се възстановява** през 1980 г. на I конгрес на народната просвета

IX. През 1995 г. Министърът на образованието, науката и технологиите издава **ПРАВИЛНИК ЗА УСТРОЙСТВОТО И ДЕЙНОСТТА НА УЧИЛИЩНИТЕ НАСТОЯТЕЛСТВА**. Съгласно този правилник **Училищните настоятелства са независими доброволни сдружения за подпомагане на учебно-възпитателния процес, стопанското и материалното осигуряване на училищата**. Училищните настоятелства могат да възникват като юридически лица след регистриране по реда на Закона за лицата и семейството. Правилникът е отменен с § 67, т. 1 от преходните и заключителните разпоредби на Правилника за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за народната просвета - ДВ, бр. 33 от 11 април 2003 г.

III. Роля на училищните настоятелства и родителите съгласно действащата нормативна уредба.

В действащата нормативна уредба в областта на училищното образование правомощията на местната общност – общински съвети, училищни настоятелства, родители, учители и юридически лица с нестопанска цел, са определени основно в **Закона за народната просвета, Правилника за прилагането на Закона за народната просвета** и наредбите по прилагането на закона.

Участието на родителите в училищния живот се определя в Правилника за прилагане на Закона за народната просвета (ППЗНП), раздел III. Родители. Съгласно Чл. 140 и: Детската градина, училището и обслужващото звено осъществяват процеса на подготовка, обучение и възпитание на децата и учениците **във взаимодействие и сътрудничество с родителите.**

Родителите имат следните права: 1. периодично да получават информация за успеха и развитието на децата им в образователно-възпитателния процес, за спазването на училищната дисциплина, уменията им за общуване с учениците и учителите и интегрирането им в училищната среда; 2. да се срещат с класния ръководител и учителите в определеното приемно време или в друго удобно за двете страни време; 3. да участват в родителските срещи; 4. да изразяват мнение и да правят предложения за развитие на детската градина, училището или обслужващото звено; 5. да присъстват и при желание от тяхна страна да бъдат изслушани, когато се решават въпроси, които засягат права и интереси на детето или ученика; 6. да участват в училищното настоятелство, когато такова е създадено; 7. да бъдат консултирани по въпроси, свързани с възпитанието на децата и учениците, от специалист, за което училището им оказва необходимото съдействие.

Родителите имат следните задължения: 1. да осигуряват посещаемостта на ученика в училище; 2. да се запознаят срещу подпис с училищния учебен план и с правилника за дейността на училището, детската градина и обслужващото звено при записване на детето или ученика; 3. да не допускат явяването на ученика в училище с облекло или във вид, които не съответстват на правилника на училището, положението му на ученик и на добрите нрави; 4. редовно да се осведомяват за успеха и развитието на детето или ученика в образователно-възпитателния процес, за спазването на училищната дисциплина, за уменията му за общуване с децата или учениците и учителите и интегрирането му в училищната среда; 5. да се явяват в детската градина, училището и обслужващото звено, когато важни причини налагат това и бъдат поканени от класния ръководител или директора.

Настоятелствата се създават като независими доброволни сдружения за подпомагане на развитието и материалното осигуряване на училището, детската градина и обслужващите звена по чл. 33а, ал. 1, т. 2 от ЗНП и организират дейността си при условията и по реда на Закона за юридическите лица с нестопанска цел и в съответствие с разпоредбите на Закона за народната просвета, на устава или учредителния си акт. В глава шеста "Настоятелства" настоятелствата са определени като независими доброволни сдружения за подпомагане на развитието и материалното осигуряване на училището, детската градина и извънучилищните педагогически учреждения (Националният дворец на децата, центровете за работа с деца, общинските детски комплекси, центровете за ученическо техническо и научно творчество и други).

Чл. 46г от Закона за народната просвета регламентира, че настоятелството се учредява по инициатива на директора на детската градина, училището или обслужващото звено или на родители, учители или общественици, а чл. 46в регламентира средствата за постигане на целите на училищните настоятелства. Те обсъждат и правят предложения пред съответните органи за развитието или за решаването на текущи проблеми на училището; съдействат за осигуряване на допълнителни финансови и материални средства за училището и контролират целесъобразното им разходване; подпомагат изграждането и поддържането на материално-техническата база на училището; участват при избора на учебници от педагогическия съвет; подпомагат училищните и общинските органи за осъществяването на задължителното училищно обучение; съдействат за реализирането на извънкласните и извънучилищните форми, организираните отпуски, туризъм и спорт с децата и учениците; съдействат за включване на родителите при организирането на свободното време на децата и учениците; предлагат мерки за подобряване на дейността на училището; организират обществеността за подпомагане на училището и др.

Настоятелствата се създават като **юридически лица с нестопанска цел за осъществяване на общественополезна дейност (ЗЮЛНСЦ)**. Настоятелството се учредява по инициатива на директора на детската градина, училището или на родители, учители или общественици. Органи на настоятелството са *Общото събрание* и *Съветът на настоятелите*. Членовете на Съвета на настоятелите се избират от Общото събрание за срок до 4 години. Съветът на настоятелите избира измежду членовете си *председател*. Според чл. 151, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за народната просвета в състава на педагогическия съвет с право на съвещателен глас може да участва председателят на училищното настоятелство. Пределно общо казано, превръщането на едно настоятелство в институция, осъществяваща законово-регламентираните дейности в подкрепа на образователния процес в едно, или няколко учебни заведения, преминава през два основни етапа:

1 етап: Регистриране като юридическо лице с нестопанска цел.

2. Етап: Реализиране на предвидените законово-регламентираните дейности в подкрепа на образователния процес.

Регистриране на настоятелствата

Новият Закон за предучилищно и училищно образование предвижда настоятелствата да се учредяват по инициатива на директора на детската градина, училището или обслужващото звено или на родители, учители или общественици. От своя страна за да придобие статут на юридическо лице с нестопанска цел – сдружение, според Закона за юридическите лица с нестопанска цел, създаването на настоятелството трябва да премине през следните процеси:

- подготовка на проект на Устав;
- провеждане на учредително събрание и приемане на предложения проект на Устав, в т.ч. и чрез внасяне и приемане/или отхвърляне на изменения в него;
- изготвяне на учредителен протокол; събиране на членски внос, ако такъв е предвиден за събиране;
- подготовка и внасяне за вписване в регистъра на юридическите лица с нестопанска цел в окръжния съд по седалището на настоятелството на необходимата документация, съдържаща изискваните данни...

Една от най-важните предпоставки за изграждането на ефективна система на управление на настоятелството, е свързана с изготвянето и утвърждаването на неговия Устав. Според изискванията на Закона за юридическите лица с нестопанска цел, **Уставът** на едно настоятелство би трябвало да съдържа следните основни глави:

I. **ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ** – където да бъдат отбелязани статутът; наименованието; седалището и адресът на управление; срокът на съществуване; определението на дейността и основните цели на настоятелството (така както са предвидени в Закона за изменение и допълнение на Закона за народната просвета, като в тази насока е възможно и създаването и на отделна глава); както и средствата за постигане на целите на настоятелството.

II. **ЧЛЕНСТВО** – тук се включват членските права и задължения; придобиване на членство и прекратяване на членството в настоятелството.

III. **ИМУЩЕСТВО** – в тази глава би трябвало да бъдат включени определението за имущество на настоятелството; източниците на средства на настоятелството и стопанската дейност на настоятелството (ако такава се предвижда).

IV. **УПРАВЛЕНИЕ** – според изискванията на Закона за изменение и допълнение на Закона за народната просвета органите на управление на настоятелството трябва да бъдат Общо събрание и Съвет на настоятелите. В тази глава на Устава би трябвало да залегнат следни правомощия: Общо събрание - състав на Общото събрание; представителство; компетентност на Общото събрание; провеждане на Общо събрание; свикване на Общо събрание; право на сведение; списък на присъстващите; кворум; право на глас; конфликт на интереси; мнозинство; решения; протокол; Съвет на настоятелите – права и задължения на Съвета на настоятелите; кворум и мнозинство; отговорност на членовете на Съвета на настоятелите; управление на дейностите, извършвани от настоятелството.

V. **ГОДИШНО ПРИКЛЮЧВАНЕ** – в тази глава трябва да бъдат включени изискванията към документите, свързани с годишното счетоводно приключване;

съдържанието на отчета за дейността; назначаване на независими одитори; приемане на годишното приключване; задължителната отчетна информация; задължителното условие, че настоятелството не разпределя печалба на своите членове; задължително водените книги от настоятелството.

VI. ПРЕКРАТЯВАНЕ И ЛИКВИДАЦИЯ – в тази глава трябва да залегнат основанията за прекратяване на настоятелството и ликвидацията.

VII. ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ – тук могат да бъдат включени изискванията за внасяне на промени в Устава; датата на влизането в сила на Устава и промените в него; приложимостта на българското законодателство за нерегламентираните случаи...

Освен задължителните елементи, включващи в Устава конкретизираните текстове на тези глави, така както са регламентирани от изискванията на Закон за предучилищно и училищно образование и Закона за юридическите лица с нестопанска цел, Уставът трябва да съдържа в себе си цялостна представа за мисията на създаденото настоятелство, на която да бъдат подчинени всички негови разпоредби. От своя страна, както учи теорията на мениджмънта, мисията на едно настоятелство трябва да бъде: “средство за осъзнаване на целта на организацията и определяне на приемливи типове поведение. Декларацията за мисията определя специализацията и насочеността на организацията. Мисията е водачът в бъдещото поведение на институцията.”(18)

Наред с това, за да бъдат избегнати рисковете на залагането в Устава предимно на текстове, регламентирани най-вече свързаното с регистрацията юридическо администриране на предвижданите дейности, е особено необходимо в него да залегнат ясни и недвусмислени разпоредби в областта на:

- управлението на финансите;
- на системата на финансиране на предвижданите дейности;
- на участието на настоятелството като страна в извършването на определени стопански дейности, осъществявани по силата на нормативни актове, различни от Закона за юридическите лица с нестопанска цел.
- на заплащането (или незаплащането) на специфичния труд, извършван от членове на съвета на настоятелите, наеманите от настоятелството лица, доброволците

Уставът трябва да съдържа в себе си и основните принципи на една демократична система на самоуправление на настоятелството, позволяваща широк достъп в него на всички физически и юридически лица, проявяващи съпричастност към решаваните от него проблеми, както и необходимите гаранции за провеждането на демократичен

избор на членовете на управителния орган на настоятелството – Съвета на настоятелите. Това налага при изготвянето му да бъдат потърсени консултантските услуги не само на юристи, но и на счетоводители, на специалисти в областта на управлението, на педагози, родители и общественици

Дейност на Настоятелството

Чл. 153. определя **Училищните настоятелства като обществени органи за подпомагане на дейността на училищата, детските градини или обслужващите звена**. С цел изграждане облика на училището училищното настоятелство може да предлага на педагогическия съвет за утвърждаване униформено облекло, училищни символи и ритуали. Съветът на настоятелите представя информация за дейността си при необходимост на регионалните инспекторати на МОН. Ръководството и служителите на детската градина, училището или обслужващото звено подпомагат дейността на училищното настоятелство.

Настоятелствата имат следните определени от закона **функции**:

- обсъждат и правят **предложения пред съответните органи** за развитието или за решаването на текущи проблеми;
- съдействат за осигуряване на **допълнителни финансови и материални средства** и контролират целесъобразното им разходване;
- подпомагат изграждането и поддържането на **материално-техническата база**;
- участват при **избора на учебници** от педагогическия съвет, по които ще се обучават учениците от училището, и при възможност осигуряват закупуването им;
- съдействат при организиране на **ученическото хранене**, осигуряване на **транспорт** и решаването на други социално-битови проблеми на децата, учениците, учителите;
- подпомагат създаването и реализирането на **възпитателно-образователни програми** по проблемите на децата и учениците;
- подпомагат училищните и общинските органи за осъществяването на **задължителното училищно обучение**;
- съдействат за реализирането на **извънкласните и извънучилищните форми**, организирания **отдых, туризъм и спорт** с децата и учениците;
- съдействат за включване на родителите при организирането на **свободното време на децата и учениците**;
- предлагат мерки за **подобряване на дейността** на детската градина, училището или обслужващото звено;
- организират обществеността за подпомагане на детската градина, училището или обслужващото звено;

- *сигнализируют компетентните органи* при извършени нарушения в системата на народната просвета;
- организират и подпомагат *обучение на родителите* по въпросите на възпитанието и развитието на техните деца;
- подпомагат дейността на училището в противодействието му срещу *наркоманията и други вредни влияния* върху децата и учениците;
- подпомагат *социално слабите деца и ученици*;
- съдействат на комисиите за борба срещу *противообществени прояви на малолетните и непълнолетните*.

ИЗВОДИ:

1. Във връзка със задълбочаване процесите на училищната автономия се наблюдава тенденция към разработване на **мултифакторна публична отчетност** - училищата се отчитат пред съвкупност от органи: образователно министерство, общински (местни) съвети, както и пред широката общественост – родители, външни партньори.
2. Както се случва и в останалите публични сектори, училищата преминават от система на предварителен контрол чрез процедури (централизиран контрол) към **система на последващ контрол чрез гарантиране на резултати**.
3. Българската **традиционна форма за участие на местната общност в управлението на образованието е Училищното настоятелство**.
4. Съгласно действащата нормативна уредба **училищните настоятелства имат само съвещателни функции и не участват реално в управлението на училището**, поради което се чувстват слабо обвързани с образователните процеси там.

Източници:

Закон за юридическите лица с нестопанска цел, обн. ДВ бр. 81 от 2000 год.

Закон за народната просвета, Обн. ДВ. бр.86 от 18 Октомври 1991г

Закон за изменение и допълнение на Закона за народната просвета – “Държавен вестник” бр. 90 от 2002 год., чл. 46в.

Правилник за прилагане Закона за народната просвета, Обн. ДВ. бр.68 от 30 Юли 1999

Правилник за устройството и дейността на училищните настоятелства , Обн. ДВ. бр.111 от 22 Декември 1995г

Указ за обществено подпомагане – обн. във в. “Известия” бр. 77 1951 год.

Обрешков, О. – “Обща характеристика на учебното дело и педагогическата мисъл у нас в навечерието на Освобождението” - в “История на образованието и педагогическата мисъл в България”, София 1975, изд. “Народна просвета”, том първи, стр. 350/353.

Георгиева, Р. – “Управление и издръжка на училищата” - в “История на образованието и педагогическата мисъл в България”, София 1982, изд. “Народна просвета”, том втори, стр.23/31.

Автономия на училищата в Европа. Политики и мерки. Евридика Информационна мрежа за образованието в Европа (<http://www.eurydice.org>)

България: Преглед на реформите в образованието, свързани с училищната автономия, РЕГИОН “ЕВРОПА И ЦЕНТРАЛНА АЗИЯ” СЕКТОР “ЧОВЕШКО РАЗВИТИЕ” The International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank (<http://www.bia-bg.com>)

Иванка Иванова, Институт „Отворено общество – София“ - "Демокрация и гражданско участие

Актуализирана Стратегия за децентрализация 2006 – 2015 г
<http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=616>